

علل ضعف در پژوهش‌های مرتبط با سلامت در کشورهای در حال توسعه و راه‌های مقابله با آنها

تاریخ دریافت مقاله: ۸۹/۲/۱

تاریخ پذیرش مقاله: ۸۹/۲/۲۱

محسن رضائیان

مقاله مروری

دانشیار اپیدمیولوژی، گروه پزشکی اجتماعی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی رفسنجان

چکیده

زمینه و هدف: کشورهای در حال توسعه از نظر انجام مطالعات علمی و انتشار نتایج آن مطالعات در حوزه‌های گوناگون دانش بشری به ویژه حوزه سلامت، از کشورهای پیشرفته عقب مانده‌اند. از همین رو مقاله حاضر، مروری بر مهم‌ترین علل این عقب‌ماندگی خواهد داشت.

روش کار: در مقاله مروری حاضر، با بهره‌گیری از روش‌های متنوع جستجو در پایگاه‌ها و منابع اطلاعاتی، نهایت تلاش به عمل آمد تا متون مرتبط با موضوع مورد شناسایی و استفاده قرار گیرد.

یافته‌ها: کمبود بودجه‌های پژوهشی؛ نداشتن برنامه‌های منظم پژوهشی؛ انجام مطالعات با کیفیت پایین؛ نداشتن انگیزه‌های لازم برای پژوهش؛ عدم آشنایی با شیوه‌های طراحی پژوهش و عدم آشنایی با شیوه‌های نگارش دستاوردهای پژوهشی، از مهم‌ترین علل عقب‌ماندگی کشورهای در حال توسعه در انجام پژوهش‌های علمی و انتشار نتایج آن در حوزه سلامت می‌باشند.

نتیجه‌گیری: شکاف علمی موجود در بین کشورهای در حال توسعه با کشورهای پیشرفته که در اغلب نقاط دنیا در حال گسترش می‌باشد، زنگ خطر را برای سلامت آحاد مردم جهان به صدا در آورده است. با این وجود، راه کارهای مناسبی نیز برای جلوگیری از رشد این شکاف و یا محدود نمودن آن وجود دارد که در حال حاضر و با موفقیت توسط برخی از کشورها از جمله ایران به مرحله اجرا درآمده‌اند. [م ت ع پ ز، ۱۲(۲): ۷-۲]

کلیدواژه‌ها: پژوهش، سلامت، انتشار، مجله، کشورهای در حال توسعه، کشورهای توسعه یافته

مقدمه

کشورهای در حال توسعه یا کشورهای در حاشیه از نظر شاخص‌های گوناگونی با کشورهای توسعه یافته یا کشورهای در مرکز متفاوت می‌باشند. یکی از مهم‌ترین این شاخص‌ها مربوط به انجام مطالعات علمی و چاپ نتایج چنین مطالعاتی در مجلات معتبر می‌باشد. این شاخص اساسی که شکاف آن در بین کشورهای در حال توسعه با کشورهای توسعه یافته در حال گسترش می‌باشد، خود منجر به عقب افتادگی بیشتر کشورهای در حال توسعه می‌گردد.^۱

در واقع، کشورهای در حال توسعه از ابزار پژوهش جهت شناخت و حل مشکلات خود برخوردار نبوده و این نکته سبب می‌گردد که آن‌ها نتوانند به طور علمی در رفع نیازهای خود اقدام نمایند. در نتیجه کشورهای در حال توسعه در امور علمی نیز ریزه‌خوار نتایج مطالعات به عمل آمده در کشورهای توسعه یافته می‌باشند که در نشریات معتبر موجود در همان کشورها به چاپ می‌رسند.^۲ نتایج چنین مطالعاتی اگر چه ممکن است برای تمامی جهان سودآور باشد اما ضرورتاً به درد مسائل و مشکلات حاد مربوط به کشورهای در حال توسعه نخواهد خورد. چنین اختلاف فاحشی در انجام مطالعات، به‌ویژه در حوزه سلامت تأثیرات خود را به شیوه بارزتری ایفا نموده و از همین رو با دقت بیشتری مورد بررسی قرار گرفته است.^۳ بررسی دقیق توزیع جغرافیایی هزینه صرف شده برای پژوهش و توسعه یعنی هزینه‌هایی که شرکت‌های علمی، تکنولوژیکی و طبی صرف یافتن راه‌های بهتر درمان و حفظ سلامت افراد می‌نمایند مبین اختلاف فاحشی در بین کشورهای جهان می‌باشد. یک بررسی در سال ۲۰۰۲ میلادی نشان می‌دهد که ایالات متحده آمریکا به تنهایی نزدیک ۲۸۹ میلیارد دلار صرف هزینه‌های پژوهش و توسعه

کرده است. در حالی که عملاً هیچ هزینه‌ای از این بابت در کشورهای آفریقای مرکزی صرف نشده است. بعد از ایالات متحده آمریکا، بالاترین هزینه‌های صرف شده به ترتیب در ژاپن و اروپای غربی دیده می‌شود. در حالی که کمترین هزینه‌های صرف شده در جنوب آسیا، شمال آفریقا و جنوب شرقی آفریقا گزارش شده است.^۴

مشکل فزاینده‌ای که در سال‌های اخیر با عنوان شکاف ۱۰ در مقابل ۹۰ مطرح گردیده است بیان‌گر این نکته مهم می‌باشد که در پهنه کره خاک کمتر از ۱۰ درصد بودجه‌های پژوهشی صرف پژوهش پیرامون مسائل و مشکلاتی می‌گردد که ۹۰ درصد مشکلات مربوط به سلامت را به خود اختصاص داده‌اند.^۵ نتایج این شکاف در حال رشد به ویژه در عملکرد شرکت‌های دارویی مشخص می‌گردد.^۶ برای نمونه، نشان داده شده است که فقط دو شرکت از میان بیست شرکت معتبر دارویی طرح پژوهشی پیرامون بیماری‌های شاگاس و لیشرمانیا را در دست انجام داشته^۷ و یا فقط ۱۳ قلم از میان ۱۳۹۳ داروی جدیدی که کاربرد آن‌ها در فاصله سال‌های ۱۹۷۵ لغایت ۱۹۹۹ میلادی به تصویب رسیده است، مربوط به مناطق فقیرنشین حاره می‌باشد.^۸ از همین رو در مطالعه حاضر به بررسی مهم‌ترین علل به وجود آورنده این اختلاف فاحش در حوزه مطالعات مربوط به سلامت پرداخته و سعی می‌گردد که هم‌زمان به شیوه‌های مقابله با این علل نیز اشاره گردد.

مهم‌ترین علل ضعف در مطالعات و انتشار نتایج مطالعات در حوزه سلامت

شواهد نشان می‌دهند که مهم‌ترین علل ضعف در مطالعات و انتشار نتایج مطالعات در حوزه سلامت را می‌توان حداقل در شش حوزه جستجو نمود: